

โรงเรียนทางเลือกกับการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาโรงเรียนมีชัยพัฒนา
Alternative Schools and Community Development: A Case Study of
Meechai Phatthana School

ชนากรณ์ ทำทอง^{1*} สมศักดิ์ สามัคคีธรรม²
Tanakon Thamthong^{1*} Somsak Samukkethum²

Received: March 17, 2023

Revised: June 15, 2024

Accepted: June 15, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งอธิบายการศึกษาทางเลือกกรณีโรงเรียนมีชัยพัฒนา โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาที่เชื่อมโยงกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 คน ซึ่งมีการกำหนดเงื่อนไขว่าผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นบุคคลที่ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานของโรงเรียนมีชัยพัฒนาและต้องเป็นผู้ร่วมปฏิบัติงานร่วมกับโรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมีชัยพัฒนาเป็นโรงเรียนทางเลือกที่มุ่งสร้างความเปลี่ยนแปลงทางสังคมควบคู่กับการเรียนการสอนในรูปแบบผสมผสาน (Hybrids) โดยมีหลักสูตรแกนกลางของรัฐ และหลักสูตรเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียน (Life Skill) 3 วิชา ได้แก่ วิชาเกษตร (Agriculture) วิชาการศึกษาเป็นผู้ประกอบการ (Social Entrepreneur) และวิชานักพัฒนาชุมชน (Rural Development)

ปัจจุบันหลักสูตรดังกล่าวได้นำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนรอบโรงเรียนผ่านโครงการ “การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน” โดยมุ่งเน้นความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ของผู้สูงอายุ ซึ่งนักเรียนโรงเรียนมีชัยพัฒนาได้นำแนวคิดและนวัตกรรมของโรงเรียนมาใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านรายได้ของผู้สูงอายุด้วยการทำเกษตรการปลูกผักในเชิง ภายใต้อาณาเขตการเกษตรที่ใช้น้ำน้อย ใช้พื้นที่น้อย ใช้แรงงานน้อย และได้ผลผลิตเร็ว โครงการดังกล่าวสามารถทำให้คนในชุมชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการ อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนมีชัยพัฒนาสามารถสร้างแนวทางพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดขึ้นจริงได้

คำสำคัญ : การพัฒนาชุมชน การศึกษาทางเลือก การมีส่วนร่วม

ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์จากเงินงบประมาณแผ่นดินของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

^{1*} นักศึกษาปริญญาโท คณะพัฒนาสังคมและยุทธศาสตร์การบริหาร สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิต้า)

Email: tanakon.tha@stu.nida.ac.th

² ศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม ภาคพิเศษ จະยະລາ

Email : somsak.sa@nida.ac.th

Abstract

This research article aims to explain alternative education in the case of Meechai Phatthana School using qualitative research. The objective is to study the teaching and learning process at Meechai Phatthana School, which is linked to the community and the community development. It collected field data through in-depth interviews with 15 key informants. The conditions stipulated that the informant must be a person who knows the operating procedures of Meechai Phatthana School and must be a participant working with the school.

The research results found that Meechai Phatthana School is an alternative school that aims to create social change along with teaching in a blended format by means of the state's core curriculum and the courses to enhance students' life and career skills in three subjects: agriculture, social entrepreneur, and rural development.

Currently, the curriculum has been applied to the development of communities around the school through the project "Creating food and income security for the elderly by working with students and youth." focusing on food and income security for the elderly, Meechai Phatthana School students have utilized the school's ideas and innovations to address the income problem of the elderly by farming and growing vegetables in baskets. Following the concept of agriculture that requires less water, occupies minimal space, demands little effort, and yields quick results. Such a project can enable people in the community to have additional careers and income by participating in the project. It can be said that Meechai Phatthana School is able to create a sustainable community development approach based on community participation.

Keywords: Community development, alternative education, Participation

บทนำ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนมีหลักพื้นฐานดั้งเดิมคือเป็นกระบวนการให้การศึกษา (Education Process) แก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยตัวเองได้ (Self-Help) ทั้งในการคิด ตัดสินใจ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ตลอดจนการตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมด้วย กระบวนการกลุ่ม (Group Process) กับการกระตุ้นจิตสำนึก (Consciousness Process) ดังนั้นการพัฒนาชุมชนจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมทุกด้าน เพื่อจัดการกับปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2562) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนามนุษย์ตามรูปแบบของการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) กล่าวคือ การศึกษาทางเลือกคือการศึกษาก่อนการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนไปพร้อมกับพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชนและสังคม เป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการศึกษาสำหรับบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน และสถาบันทางสังคม ภายใต้ปรัชญาการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีความสุขเข้าใจธรรมชาติ และตอบสนองความต้องการของผู้เรียนด้วยการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้กับเนื้อหาสาระของสิ่งที่เรียนรู้ด้วยกันอย่างเป็นองค์รวม มีลักษณะการนำไปสู่การปฏิบัติและสัมพันธ์กับชีวิตจริง (พรใจ สี่ทองอินทร์, 2559)

ด้วยแนวคิดของผู้ก่อตั้งโรงเรียนมีชัยพัฒนามองว่าโรงเรียนมีทรัพยากรทุกอย่างแต่ปัจจุบันกลับไม่ได้ถูกใช้ประโยชน์เท่าที่ควร ดังนั้นควรดึงโรงเรียนให้มีส่วนร่วมกับชุมชน โรงเรียนต้องเป็นส่วนสำคัญของชุมชน ชุมชนต้องเป็นส่วนสำคัญของโรงเรียน ต้องเปลี่ยนให้เด็กสามารถช่วยเหลือตัวเองได้และสามารถที่จะเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ แล้วกลับมาช่วยเหลือชุมชน โรงเรียนต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ของทุกคนในชุมชนรอบโรงเรียน เน้นให้นักเรียนมีทักษะชีวิตและทักษะอาชีพ ควบคู่ไปกับหลักสูตรแกนกลาง ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมทั้งด้านการเรียน การสอน การบริหารจัดการในโรงเรียนและมีส่วนร่วมกับชุมชนโดยรอบ (The Potential by SCB, 2562) โรงเรียนแห่งนี้มีเป้าหมายเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนในชุมชนไม่เพียงแต่เป็นสถานศึกษาเท่านั้น โรงเรียนต้องดึงชุมชนให้มีส่วนร่วมทั้งกับโรงเรียนในทุกมิติ และโรงเรียนต้องเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและรายได้ของทุกคนในชุมชน โรงเรียนต้องทำให้คนในชุมชนรอบโรงเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ต้องมีบทบาทร่วมกับชุมชน ซึ่งถือเป็นแนวคิดหลักของโรงเรียน โดยเชิญให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือด้านเงินทุนในการสนับสนุนโครงการการพัฒนาต่าง ๆ ของโรงเรียน ซึ่งในระยะยาวผู้ก่อตั้งหวังว่าโรงเรียนจะสามารถยืนด้วยขาของตัวเองได้โดยการทำธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) (มีชัย วีระไวทยะ และ อิสเตอร์ เรโอต์, 2560)

โรงเรียนมีชัยพัฒนาให้ความสำคัญกับผู้เรียนในด้านการลงมือปฏิบัติจริงเป็นอย่างมาก โดยมีแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านโครงงาน (Project Base Learning : PBL) ซึ่งผู้ก่อตั้งเชื่ออย่างยิ่งว่าการพัฒนาผู้เรียนด้วยวิธีนี้จะสามารถสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เพื่อริเริ่มเปลี่ยนแปลงสังคมต่อไปได้ในอนาคตนับเป็นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงในพื้นที่จริง ซึ่งจะนำไปสู่การค้นคว้าหาคำตอบอย่างกระตือรือร้นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการดำเนินการเช่นนี้จะนำไปสู่โครงการพัฒนาต่าง ๆ ที่ผู้เรียนและชาวบ้านร่วมกันคิด และร่วมกันดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกัน สอดคล้องกับปรัชญาประสบการณ์นิยม (Experimentalism) ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่เสนอว่าการศึกษามีการออกแบบที่มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีเชิงประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นมารอบคอบและสัมพันธ์กับการศึกษา ประสบการณ์การศึกษาที่ดีต้องมีความเกี่ยวข้องกับทั้งความต่อเนื่องและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับสิ่งที่เรียนรู้ Dewey มองว่าประสบการณ์การศึกษาคือการมอบประสบการณ์ที่มีคุณภาพให้แก่ผู้เรียนอันจะส่งผลต่อการเจริญเติบโตและความคิดสร้างสรรค์ (Dewey, 1938) ประสบการณ์ของ Dewey มีลักษณะเป็นธรรมชาติและเป็นเรื่องของกระบวนการคิด ซึ่งเป็นการแสดงปฏิกิริยาระหว่างอินทรีย์และสภาพแวดล้อม Dewey แบ่งประสบการณ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ ประสบการณ์ปฐมภูมิ (Primary Experience) และประสบการณ์ทุติยภูมิ (Secondary Experience) กล่าวคือ ประสบการณ์ปฐมภูมิ คือ ประสบการณ์ที่ยังไม่เป็นความรู้หรือยังไม่ได้มีการคิดไตร่ตรองเป็นเพียงการกระทำระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อม แต่ประสบการณ์ปฐมภูมิสามารถเปลี่ยนไปเป็นประสบการณ์ทุติยภูมิได้เมื่อผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองแล้ว ปรัชญาของ Dewey ซึ่งชี้ชัดว่าการศึกษาต้องยกย่องประสบการณ์ทั้งปวงของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้สถานการณ์ที่เป็นจริง เพราะการศึกษาตามความคิดของ Dewey คือความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา และคุณธรรม ดังนั้นกระบวนการสร้างสรรค์ประสบการณ์ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์เก่าต้องส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ใหม่เพื่อเป็นวิถีนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจในปัจจุบันและอนาคตได้ (ประทุม อังกูโรหิต, 2551)

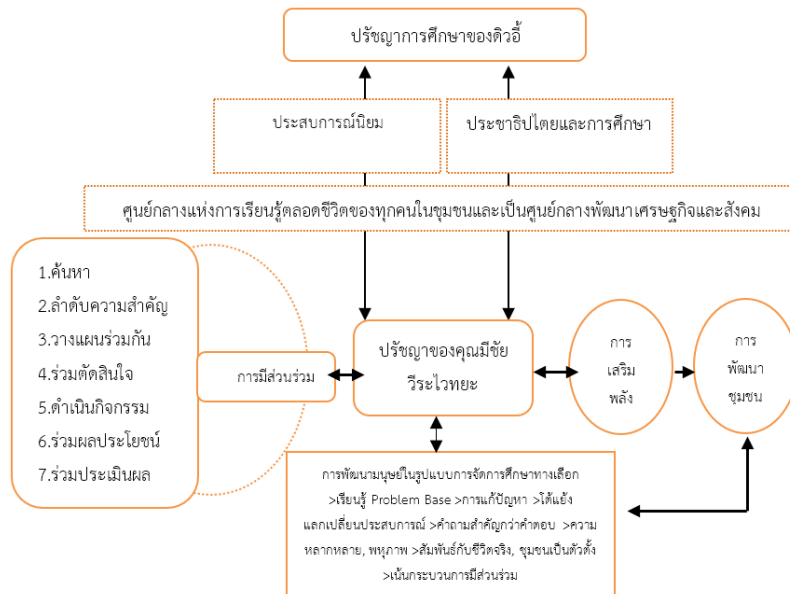
ผู้วิจัยได้พิจารณาและเห็นถึงความสำคัญดังกล่าวตามแนวทางการทำให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคน เพื่อให้ “การพัฒนาโรงเรียนเป็นฐานนำความเจริญไปสู่หมู่บ้าน” ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาที่เชื่อมโยงกับชุมชนและการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การสร้างข้อถกเถียงใหม่ ๆ ต่อแนวทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาที่เชื่อมโยงกับชุมชนและการพัฒนาชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา : ธนากรณ์ ทำทอง (2565)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) ผู้วิจัยเริ่มทำการศึกษาโดยการค้นคว้าผ่านงานวิชาการต่าง ๆ และศึกษาด้วยการฝังตัวในพื้นที่สนามวิจัยเป็นระยะเวลา 2 เดือน นอกจากนี้ยังเข้าร่วมกิจกรรมการลงพื้นที่ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่องตามแผนการวิจัย

ซึ่งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากรายงานเอกสารต่าง ๆ เช่น วิทยานิพนธ์ วารสารการวิจัย บทความ และรายงานการประชุม เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยศึกษาข้อมูลพื้นฐานบริบทโรงเรียนมีชัยพัฒนาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการจัดเก็บข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกข้อมูลตามประเด็นและหัวข้อ วิเคราะห์ประเด็นของเนื้อหา ใช้รูปแบบการตีความ และจับประเด็นที่สำคัญของเนื้อหา เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องและความสอดคล้องกันของข้อมูล วิเคราะห์ผลการวิจัย โดยแยกข้อมูลเป็นกลุ่มตามประเภทของข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา และเขียนบรรยายสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ ครูโรงเรียนมีชัยพัฒนาจำนวน 4 คน เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสาน อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 2 คน นักเรียนโรงเรียนมีชัยพัฒนา จำนวน 8 คน และผู้นำชุมชนบ้านกวางงอยพัฒนา หมู่ 13 จำนวน 1 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยมีการกำหนดเงื่อนไขว่าผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นบุคคลที่ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานของโรงเรียนมีชัยพัฒนา

และต้องเป็นผู้ร่วมปฏิบัติงานร่วมกับโรงเรียน

จริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาทางเลือกกับการพัฒนาชุมชน: กรณีศึกษา โรงเรียนมีชัยพัฒนา ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์” (Alternative Education and Community Development: A Case Study of Meechai Phatthana School, Kokklang Subdistrict, Lam Plai Mat District, Buriram Province) (ECNIDA 2022/0021) ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ในที่ประชุมคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การพิจารณาแบบเต็มคณะ (Full Board Review) ชุดที่ 1 (EC1) ครั้งที่ 2/2565 เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2565 โดยเอกสารรับรองโครงการวิจัย (Certificate of Approval: COA) มีผลตั้งแต่วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2565 ถึงวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2566

ผลการวิจัย

โรงเรียนมีชัยพัฒนา (Meechai Phatthana School) เป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ก่อตั้งในปี 2552 มีพื้นที่ 110 ไร่ ตั้งอยู่ที่หมู่ 13 ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ อยู่ห่างจากตัวอำเภอลำปลายมาศราว 6.6 กิโลเมตร ซึ่งที่มาของการก่อตั้งโรงเรียนเกิดจากความคับข้องใจของผู้ก่อตั้งคุณมีชัย วีระไวทยะ ที่ตั้งคำถามกับระบบการศึกษาของไทย โดยมองว่าระบบการศึกษาของไทยผิดพลาดตั้งแต่การตั้งเป้าหมายตลอดจนวิธีดำเนินการ ซึ่งคุณมีชัยมองว่าการจะพัฒนาชุมชนและสังคมของไทยต้องพัฒนาผ่านโรงเรียน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานการปฏิบัติงาน

แนวคิดการสร้างโรงเรียนของคุณมีชัยมีประเด็นสำคัญดังนี้ ประการแรก ระบบการศึกษาของไทยไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาเพื่อประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับตัวเอง แต่มุ่งหวังให้ผู้เรียนท่องจำเพื่อสอบเข้ามหาวิทยาลัยและไปประกอบอาชีพกับบริษัทห้างร้านต่าง ๆ หรือสอบรับราชการเพื่อประกอบอาชีพ คุณมีชัยมองว่าประเทศไทยไม่อาจจะจบการศึกษาในระดับใดมากกว่า 70% ไม่มีนายจ้าง ต้องประกอบอาชีพเอง ซึ่งสวนทางกับระบบการศึกษาของไทยที่ไม่ได้มีหลักสูตรเหล่านี้ในโรงเรียนเลย ดังนั้นโรงเรียนมีชัยพัฒนาจึงมีหลักสูตรเสริมให้นักเรียนเรียนรู้การทำธุรกิจเพื่อสังคมภายใต้วิชาการฝึกเป็นผู้ประกอบการ (Social Entrepreneur) (สนธิ เตาขันธ์, 2561)

การฝึกเป็นผู้ประกอบการในการริเริ่มทำธุรกิจ เป็นหลักสูตรที่โรงเรียนเพิ่มเติมเข้ามาในการเรียนการสอนเพื่อให้ นักเรียนได้ฝึกทดลองเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเอง โดยเน้นการทำธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ซึ่งมีเป้าหมายที่จะให้นักเรียนเป็นนักธุรกิจ สามารถสร้างอาชีพได้ด้วยตัวเอง และธุรกิจดังกล่าวจะต้องทำให้ชุมชนและสังคมได้รับประโยชน์ด้วย ธุรกิจที่โรงเรียนให้ความสำคัญคือธุรกิจการเกษตร โดยโรงเรียนจะมีแปลงสาธิตเพื่อปลูกพืชชนิดต่าง ๆ เช่น ผักบุ้ง ถั่วแขก มะนาว เป็นต้น

ประการที่สอง แม้ระบบการศึกษาของไทยจะมุ่งเน้นทางด้านวิชาการเป็นหลักแต่กับได้ผลลัพธ์ที่ตรงกันข้าม ในปี 2552 ผลการทดสอบก่อนเข้ามหาวิทยาลัย วิชาคณิตศาสตร์ได้คะแนนเพียง 13% และวิชาอื่น ๆ ไม่มีวิชาใดได้คะแนนเกิน 50% คุณมีชัยมองว่าการศึกษาของไทยไม่ได้มุ่งเน้นให้นักเรียนฝึกคิดวิเคราะห์ แต่เป็นการสอนให้นักเรียนท่องจำเพื่อทำข้อสอบให้ผ่านเท่านั้น (สนธิ เตาขันธ์, 2561) ดังนั้นโรงเรียนมีชัยจึงเน้นการเรียนรู้โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centric & Action Learning) กระตุ้นการคิดนอกกรอบของนักเรียน เน้นการตั้งคำถาม และค้นหาคำตอบ ไม่ยึดถือหรือเชื่อข้อมูลจากแหล่งเดียว ต้องเข้าใจจริง ปฏิบัติได้ มีเหตุผล เติบโตพร้อมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และเป็นผู้เปลี่ยนแปลงในสายอาชีพนั้น ๆ ในอนาคต (Change Maker)

ประการสุดท้ายคือ ปัญหาทางสังคมและการศึกษาของเด็กและเยาวชนไทย ประเด็นนี้คุณมีชัยยกผลการวิจัยเชิง

สำรวจของสำนักวิจัยเอแบคโพล มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญขึ้นมากล่าวถึงสถานการณ์ของประชาชนที่มีแนวโน้มยอมรับการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาล ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีแนวโน้มยอมรับรัฐบาลที่ทุจริตคอร์รัปชันหากตนเองได้รับประโยชน์ด้วย เพิ่มขึ้นจาก 63.4% ในปี 2555 มาอยู่ที่ 65.8% ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน ขณะเดียวกันภาพลักษณ์ของการคอร์รัปชันที่จัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International) จัดอันดับการคอร์รัปชันของประเทศไทยปี 2558 อยู่ที่ 101 จาก 168 ประเทศทั่วโลก (สนธิ เตชานันท์, 2561) (ปัจจุบันปี 2567 ประเทศไทยอยู่ในอันดับ 108 จาก 180 ประเทศทั่วโลก) ดังนั้นการจะจัดปัญหาเหล่านี้ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างจริงจัง ซึ่งโรงเรียนมีชัยมีแนวทางพัฒนาด้านนี้อย่างชัดเจน โดยเน้นในเรื่องของ “คุณธรรม การทำความดี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักแบ่งปันและช่วยเหลือผู้อื่น การเป็นนักพัฒนา ซื่อสัตย์สุจริต และการทำธุรกิจเป็น”

ปัญหาการศึกษาของเด็กและเยาวชนไทยอีกประการที่คุณมีชัยกล่าวถึงคือปัญหาภาวะทางจิตของเด็กไทย โดยมองว่าเด็กไทยขาดความฉลาดทางอารมณ์ เกิดภาวะความเครียดและโรคซึมเศร้า จากการสำรวจของสถาบันรามจิตติ ปี 2555 พบว่า เด็กและเยาวชนระดับมัธยมศึกษาขึ้นไปจนถึงระดับอุดมศึกษาจำนวน 7 ล้านคน ในจำนวนนี้พบว่า 1 ล้านคนมีอาการซึมเศร้าและหงุดหงิดโดยไม่ทราบสาเหตุ (สนธิ เตชานันท์, 2561) ด้วยเหตุนี้โรงเรียนมีชัยจึงมุ่งเน้นด้านความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน การคิดนอกกรอบ การสร้างนวัตกรรม และเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ (Project Based Learning: PBL) ของโรงเรียน อาทิ โครงการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน นวัตกรรมการปลูกผักในพื้นที่จำกัด (การปลูกผักในกระถาง) และนวัตกรรมการจัดการเศษอาหารเหลือทิ้งด้วย “ถังหมักรักโลก” เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าวคุณมีชัยจึงมองว่าหากจะเสนอแนวคิดไปมากมายเพียงใดคงไม่มีทางทันต่อสถานการณ์ปัญหาที่ประเทศกำลังประสบอยู่เป็นแน่ ดังนั้นการจะทำให้สังคมเชื่อถือจึงต้องทำให้เห็นเป็นรูปธรรม ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการสร้างโรงเรียนมีชัยพัฒนา

สาเหตุที่เลือกจังหวัดบุรีรัมย์เป็นที่ตั้งของโรงเรียน เนื่องจากผู้ก่อตั้งพบว่า ณ ขณะนั้นสถานการณ์ด้านการศึกษาของจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ในขั้นวิกฤติ โดยพบว่าผลการศึกษาของจังหวัดบุรีรัมย์อยู่ในอันดับที่ 74 จาก 76 จังหวัดทั่วประเทศ (ข้อมูลปี 2552) ในอันดับมาตรฐานการศึกษาไทยลำดับที่ 74 จึงถือว่าอยู่ขั้นวิกฤติ (สนธิ เตชานันท์, 2561) และเนื่องจากผู้ก่อตั้งมีศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานในพื้นที่ที่เป็นทุนเดิม โดยดำเนินงานภายใต้สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนซึ่งผู้ก่อตั้งดำรงตำแหน่งนายกสมาคมดังกล่าว จึงเป็นโอกาสในการยกพื้นที่บางส่วนของศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานในการสร้างโรงเรียนขึ้นเพื่อจำลองรูปแบบการศึกษาและการพัฒนาตามแนวคิดของตนเอง และเพื่อพิสูจน์แนวทางนี้ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณะ

โรงเรียนแห่งนี้เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาชั้น ม.1 - ม.6 แต่ละชั้นปีจะมีเพียง 1 ห้องเท่านั้น โดยแต่ละห้องจะมีนักเรียนจำกัดเพียงห้องละไม่เกิน 30 คน เพื่อการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพและทั่วถึง (มีบางระดับชั้นที่เกินมาเล็กน้อยแต่ยังอยู่ในเกณฑ์ที่บริหารจัดการได้) เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณและข้อจำกัดของบุคลากร ซึ่งในปี พ.ศ.2565 นี้มีนักเรียนรวมทั้งสิ้นจำนวน 148 คน โดยแบ่งตามระดับชั้น ม.1 จำนวน 33 คน ม.2 จำนวน 26 คน ม.3 จำนวน 19 คน ม.4 จำนวน 25 คน ม.5 จำนวน 25 คน และม.6 จำนวน 20 คน

นักเรียนที่มาศึกษาเล่าเรียนในปัจจุบันมาจากหลากหลายภูมิภาคทั่วประเทศ อาทิ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคตะวันออก และภาคอีสาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มอญ กะเหรี่ยง ม้ง ตลอดจนนักเรียนที่ไร้รัฐไร้สัญชาติ กล่าวได้ว่านักเรียนเหล่านี้ล้วนมีความหลากหลายทางด้านสังคม วัฒนธรรม และพื้นฐานด้านการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มนักเรียนที่มองหาโอกาสทางการศึกษาที่แตกต่างจากแนวทางของการศึกษากระแสหลัก และกลุ่มที่

ขาดโอกาสทางการศึกษา อย่างไรก็ตามนักเรียนทุกคนล้วนประสงค์ที่จะเป็นส่วนหนึ่งตามแนวทางของโรงเรียนมีชัยพัฒนา โดยแสวงหาแนวทางตามความถนัดของตนภายใต้การศึกษาสายใหม่ที่ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงตัวเองและสังคม หลักสูตรของโรงเรียนมีชัยพัฒนา เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาทางเลือก (Alternative Education) ที่อิงกับระบบของรัฐ (Hybrids) โดยยังยึดหลักสูตรแกนกลาง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามกระทรวงศึกษาธิการกำหนด (Mainstream Education) ซึ่งนอกจากจะสอนตามแนวทางการศึกษากระแสหลักแล้วยังได้เพิ่มวิชาเสริมเพื่อฝึกให้นักเรียน ได้ลงปฏิบัติจริงผ่านรายวิชาเสริมทักษะชีวิต (Life Skill) 3 วิชา อาทิ วิชาการเกษตร (Agriculture) วิชาการฝึกเป็นผู้ประกอบการ (Social Entrepreneur) และวิชานักพัฒนาชุมชน (Rural Development) กระบวนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาจึงมีความเชื่อมโยงกับชุมชนและการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ

การพัฒนาผู้เรียนของโรงเรียนมีชัยพัฒนาจะเน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง โดยการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ (Project Based Learning: PBL) ของโรงเรียน ซึ่งทักษะเหล่านี้ต้องสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่โรงเรียน และชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนได้ อันเป็นการฝึกให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงจากพื้นที่จริงในการฝึกเป็นนักพัฒนาควบคู่กับการเรียนไปด้วย ดังคำกล่าวของคุณมุก (นามสมมติ) เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานฯ ที่ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “จริง ๆ การลงชุมชนมันก็คือการที่ฝึกให้เด็กโรงเรียนมีชัยเข้าไปทำงานกับชุมชน เข้าไปพัฒนาชุมชนผ่านโครงการต่าง ๆ” โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันคือ โครงการ “การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน” โครงการนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (SET) โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อให้ผู้สูงอายุรับประทานอาหารอย่างพอเพียง 2) เพื่อส่งเสริมพื้นที่ปลูกผักในพื้นที่จำกัด และสร้างรายได้เสริมให้กับผู้สูงอายุ 3) เพื่อเสริมสร้างชีวิตของผู้สูงอายุให้มีความสุขเพิ่มขึ้นร่วมกับนักเรียนและเยาวชน 4) เพื่อให้นักเรียนและเยาวชนมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือผู้สูงอายุในหมู่บ้าน (โรงเรียนมีชัยพัฒนา, 2564)

โครงการดังกล่าวนักเรียนจะมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ เริ่มต้นด้วยการแนะนำตัวกับชุมชนด้วยชื่อเล่นและจังหวัดของตัวเอง พร้อมทั้งอธิบายหน้าที่และความรับผิดชอบของตน และชี้แจงว่าเป็นคู่บัดดี้กับผู้สูงอายุคนใด กระบวนการดังกล่าวดำเนินการผ่านช่องทางออนไลน์เนื่องจากสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 ซึ่งการคัดเลือกรักเรียนเข้าร่วมกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมของโรงเรียนใช้วิธีการเลือกนักเรียนของแต่ละระดับชั้นตั้งแต่ ม.1 จนถึง ม.6 ทำให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม โดยกิจกรรมนี้จัดขึ้นที่หมู่บ้านกวางจอยพัฒนา หมู่ 13 ฉะนั้นนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้คือกลุ่มที่ได้รับผิดชอบดูแลหมู่บ้านนั่นเอง

ในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 (COVID 19) ที่ผ่านมาระหว่างโรงเรียนได้ดำเนินโครงการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ให้กับผู้สูงอายุในชุมชนรอบโรงเรียน 240 ครอบครัว โดยใช้ช่องทางออนไลน์ในการชี้แจงโครงการและอบรมการปลูกผักกางกั้นผ่านช่องทางออนไลน์ มีการสอนผู้สูงอายุทำบัญชีรายได้ โดยจะมีสมุดแจกให้เพื่อดูการเปลี่ยนแปลงว่าหากเข้าร่วมโครงการแล้วผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ ซึ่งโครงการดังกล่าวได้ดำเนินงานโครงการนำร่องทั้งหมด 5 หมู่บ้าน คือ 1) บ้านโคกกลาง หมู่ 1 2) บ้านสำโรง หมู่ 3 3) บ้านโกรกประดู่ หมู่ 6 4) บ้านหนองขวาง หมู่ 9 และ 5) บ้านกวางจอยพัฒนา หมู่ 13 ซึ่งทั้ง 5 หมู่บ้านได้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี 2564 จนถึงปัจจุบัน 2565 ยังคงเข้าร่วมโครงการกับโรงเรียนมีชัยพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากสถานการณ์การระบาดของโรคไวรัสโควิด 19 (COVID 19) โรงเรียนมีชัยพัฒนาได้เห็นถึงปัญหาและให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับผู้สูงอายุในชุมชน เนื่องจากมองว่ากลุ่มผู้สูงอายุเป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดชุมชน เพราะรายได้ของผู้สูงอายุมาจากลูกหลาน ที่ไปทำงานต่างจังหวัด แต่สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ถูกเลิกจ้างกระชั้นหันทำให้ผู้สูงอายุขาดรายได้ ดังนั้นแนวทางแก้ไขคือช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตร โดยนำนวัตกรรมที่โรงเรียนมาใช้เป็น

แนวทาง อาทิ การปลูกผักในช่อง การปลูกถั่วงอก เนื่องจากพืชชนิดดังกล่าวไม่ต้องใช้แรงงานเยอะ และใช้พื้นที่เพียงเล็กน้อยก็สามารถทำได้เหมาะกับผู้สูงอายุ โดยดำเนินการภายใต้แนวคิดนวัตกรรมการเกษตรที่ใช้ใช้น้ำน้อย ใช้พื้นที่น้อย ใช้แรงงานน้อย และได้ผลผลิตเร็ว ทั้งนี้โรงเรียนยังมีมาตรการการรับซื้อผลผลิตจากผู้สูงอายุเพื่อนำมาประกอบอาหารในโรงเรียนกรณีที่ไม่สามารถจำหน่ายได้หมด

นอกจากนี้โรงเรียนยังให้การสนับสนุนโครงการดังกล่าวโดยการมอบอุปกรณ์และเมล็ดพันธุ์ผักชนิดต่าง ๆ อาทิ ถั่วงอก ต้นอ่อนทานตะวัน และเห็ด โดยผู้สูงอายุที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับเมล็ดพันธุ์ผัก และอุปกรณ์เพาะปลูก เฉลี่ยครอบครัวละ 8,000 บาท ประกอบไปด้วย 1) ก้อนเห็ด 1,000 บาท 2) เมล็ดพันธุ์และกล้าผัก 1,500 บาท 3) ดินปลูกและปุ๋ย 1,500 บาท 4) อุปกรณ์/ภาชนะปลูก 4,000 บาท

เมื่อได้รับอุปกรณ์ดังกล่าวนักเรียนโรงเรียนมีชัยพัฒนาทำการสาธิตวิธีการเพาะปลูกพืช โดยสาธิตการเพาะปลูกต้นอ่อนทานตะวันในภาชนะเพาะปลูก การรดน้ำ การดูแลไม่ให้เกิดโรค และการเก็บเกี่ยวผลผลิต นอกจากนี้ยังสาธิตการทำบัญชีฟาร์มกล่าวคือ บัญชีผลผลิตในการเพาะปลูก ต้นทุนการผลิต จำนวนผลผลิตที่เก็บเกี่ยว มูลค่าผลผลิต และระยะการลงแปลง เพื่อให้ผู้สูงอายุบันทึกข้อมูล โดยนักเรียนจะมีการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุเดือนละ 2 ครั้ง ซึ่งอาจจะลงพื้นที่ในช่วงเวลาว่างในช่วงบ่ายวันพุธของทุกสัปดาห์หรือเวลาอื่น ๆ ตามสะดวก ภารกิจอีกอย่างของนักเรียนคือต้องติดตามการเพาะปลูกของผู้สูงอายุอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ยังต้องคอยช่วยเหลือผู้สูงอายุในการลงบัญชีฟาร์มดังกล่าวให้ถูกต้อง และต้องมีความสม่ำเสมอ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และทำการสรุปผลการดำเนินงานต่อไป

การประเมินผลการดำเนินโครงการ ใช้เทคนิควิธีการที่เรียกว่า “การประเมินบันไดชีวิตแห่งความหวัง” (Bamboo Ladder) เป็นการประเมินทัศนคติของผู้สูงอายุผ่านแบบฟอร์มการประเมิน ซึ่งขั้นตอนนี้นักเรียนเป็นผู้ถามคำถามโดยมีแนวคำถามที่เตรียมไว้ แบบประเมินคำตอบของผู้สูงอายุ นักเรียนจะเป็นผู้ตีความ (Interpretations) จากคำตอบของผู้สูงอายุ และให้คะแนนให้ตรงกับคำตอบที่ได้ ซึ่งจะนำมาคำนวณเพื่อหาค่าเฉลี่ยรวมของคะแนนอีกครั้งเมื่อผู้สูงอายุทุกคนทำแบบประเมินจนแล้วเสร็จ โดยประเด็นคำถามจะประกอบไปด้วยการมีความสุขในชีวิต การเข้าร่วมโครงการปลูกผักสวนครัว และการให้ความช่วยเหลือของเยาวชน นอกจากนี้หลังจากเสร็จกิจกรรมทุกครั้งจะมีการถอดบทเรียนร่วมกันโดยใช้เทคนิค AAR (After Action Review) เพื่อสะท้อนผลการทำกิจกรรมที่ผ่านมาร่วมกันทั้งครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสาน เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาการดำเนินกิจกรรมครั้งต่อไป

การพัฒนาชุมชน ถือเป็นภารกิจอีกอย่างของโรงเรียนมีชัยพัฒนา ด้วยความประสงค์ของผู้ก่อตั้งที่ต้องการเปลี่ยนรูปแบบการศึกษาให้เชื่อมโยงกับชุมชนและสังคมมากขึ้น โดยการเปลี่ยนให้โรงเรียนเข้าไปมีบทบาทในด้านการพัฒนาร่วมกับชุมชน ดังจะเห็นว่าโรงเรียนมีชัยพัฒนาพยายามเข้าไปส่งเสริมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ จนในปัจจุบันโรงเรียนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับบ้านกว้างงอยพัฒนาได้ กล่าวคือ โครงการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน สามารถทำให้คนในชุมชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการดังตารางที่ 1

หมู่บ้าน	เริ่มจัดตั้ง แปลงเกษตร	ผลผลิตรวม (กก.)			มูลค่ารวม (บาท)		
		ใช้ในครัว เรือน	จำหน่าย	รวม	ใช้ในครัว เรือน	จำหน่าย	รวม
บ้านโคกกลาง หมู่ 1	3 เดือน	181	363	544	9,174	20,632	29,806
บ้านสำโรง หมู่ 3	3 เดือน	139	408	547	6,519	19,014	25,532
บ้านโกรกประตู หมู่ 6	2.5 เดือน	303	110	413	15,463	6,781	22,244
บ้านหนองขวาง หมู่ 9	2.5 เดือน	224	207	431	10,779	13,107	23,886
บ้านกวางงอยพัฒนา หมู่ 13	2 สัปดาห์	75	93	168	4,110	5,630	9,740
รวม		922	1,181	2,103	46,045	65,164	111,208

แหล่งที่มา: โรงเรียนมีชัยพัฒนา (2564).

จากตารางจะเห็นได้ว่าผู้สูงอายุและชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการดังกล่าวสามารถเพิ่มรายได้ให้กับตัวเองและครอบครัวได้ ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลผลผลิตและข้อมูลการจำหน่ายผลผลิต นอกจากนี้ยังสามารถผลิตอาหารปลอดภัยที่สามารถนำมาบริโภคภายในครอบครัวเพื่อลดค่าใช้จ่ายได้อีกด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลการใช้ในครัวเรือนของทั้ง 5 หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ

สรุปผลการวิจัย

โรงเรียนมีชัยพัฒนาเป็นโรงเรียนทางเลือก (Alternative Education) ที่จัดการเรียนการสอนในรูปแบบผสมผสาน (Hybrids) โดยอิงกับหลักสูตรแกนกลางของรัฐ มีหลักสูตรเฉพาะที่ช่วยเสริมทักษะชีวิตและอาชีพของผู้เรียน (Life Skill) 3 วิชา ได้แก่ วิชาเกษตร (Agriculture) วิชาธุรกิจเป็นผู้ประกอบการ (Social Entrepreneur) และวิชานักพัฒนาชุมชน (Rural Development)

โดยปัจจุบันหลักสูตรดังกล่าวได้นำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชนรอบโรงเรียนผ่านโครงการ “การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน” ซึ่งแนวทางการดำเนินงานของโครงการถือเป็นเครื่องมือการพัฒนานักเรียนโดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนโรงเรียนมีชัยฯ ได้สร้างสรรค์และออกแบบการพัฒนาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน ถือเป็น การสร้างความยั่งยืนในระยะยาวให้กับชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม

ตัวอย่างเชิงรูปธรรมในการพัฒนาชุมชนโดยการแก้ไขปัญหาด้านรายได้ของผู้สูงอายุ นักเรียนโรงเรียนมีชัยพัฒนาได้นำแนวคิดและนวัตกรรมของโรงเรียนมาใช้เป็นแนวทางคือ การปลูกผักในเชิง ภายใต้นวัตกรรมเกษตรที่ใช้น้ำน้อย ใช้พื้นที่น้อย ใช้แรงงานน้อย และได้ผลผลิตเร็ว โดยผู้สูงอายุสามารถทำได้ด้วยตัวเอง ซึ่งกระบวนการดำเนินงานภายใต้โครงการดังกล่าวนักเรียนโรงเรียนมีชัยพัฒนาจะเข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การอธิบายเป้าหมายของโครงการ การสาธิตการลงแปลงผักในชุมชนร่วมกับผู้สูงอายุ การอบรมและสาธิตการปลูกผักในกระถาง การดูแลผักและการเก็บเกี่ยวผลผลิต การลงบัญชีฟาร์ม ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

ปัจจุบันโรงเรียนมีชัยพัฒนาสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนรอบโรงเรียนได้ 1 หมู่บ้านจากทั้งหมด 5 หมู่บ้าน นำร่อง อย่างไรก็ตามแนวทางดังกล่าวกำลังดำเนินการไปในทิศทางที่ดี กล่าวคือ โครงการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร

และรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชนสามารถทำให้คนในชุมชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมโครงการ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนทางเลือก กรณีโรงเรียนมีชัยพัฒนาสามารถสร้างแนวทางพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดขึ้นจริงได้

อภิปรายผล

การพัฒนาชุมชนของโรงเรียนมีชัยพัฒนามุ่งเน้นทั้งการพัฒนานักเรียนและการพัฒนาชุมชนควบคู่กัน อันเป็นแนวทางของการศึกษาโลกคู่ขนานระหว่างการศึกษากระแสหลักและการศึกษาในชีวิตจริง ด้วยแนวคิดของผู้ก่อตั้งที่มุ่งหวังให้โรงเรียนแห่งนี้เป็นเส้นทางสายใหม่ของการศึกษาไทยที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนตามความถนัดของตน จึงมีแนวคิดที่จะเสริมสร้างทักษะชีวิตและอาชีพให้แก่นักเรียนผ่านวิชาเสริมของโรงเรียนทั้งการเกษตร การพัฒนาชุมชน และการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม ด้วยแนวคิดที่ต้องการให้โรงเรียนเป็นฐานด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของคนในชุมชนจึงมุ่งหวังให้นักเรียนโรงเรียนมีชัยพัฒนามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนรอบโรงเรียนควบคู่กับการเรียนหลักสูตรแกนกลาง

ปัจจุบันหลักสูตรเสริมทักษะชีวิตและอาชีพถูกนำมาประยุกต์ใช้กับโครงการพัฒนาชุมชนของโรงเรียน โดยดำเนินการในพื้นที่นาร่อง 5 หมู่บ้าน ภายใต้โครงการ“การสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน” จากผลการดำเนินงานโครงการดังกล่าวพบว่า โรงเรียนมีชัยพัฒนาสามารถสร้างแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนบนฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เกิดขึ้นจริงได้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นผลจากการพัฒนานักเรียนของโรงเรียนผ่านหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น ผสมผสานระหว่างหลักสูตรกระแสหลักกับหลักสูตรทางเลือก สนับสนุนการคิดนอกกรอบของนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของ Christison (2013) ที่ศึกษาประโยชน์ของการเข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตร ผลการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรเป็นประโยชน์ต่อความสำเร็จส่วนบุคคลและการเรียนของนักเรียน ประการแรก นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่สูงขึ้น ประการที่สอง การมีส่วนร่วมนอกหลักสูตรสนับสนุนการพัฒนาตนเองของนักเรียนโดยช่วยเพิ่มทักษะที่จำเป็นสำหรับความสำเร็จส่วนบุคคล เช่น ทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะการบริหารเวลา และความสามารถในการยอมรับคำวิจารณ์ที่สร้างสรรค์ ประการที่สาม การมีส่วนร่วมนอกหลักสูตรช่วยเพิ่มความนับถือตนเองและความยืดหยุ่นของนักเรียน นอกจากนี้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรยังปลูกฝังการพัฒนาสังคม และสุดท้าย การเข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของโสภณ ชัยวัฒนกุลวานิช และ ชนิตา รักษ์พลเมือง (2558) ที่ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ผลการศึกษาพบว่า ความสำคัญของการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในประเทศต่าง ๆ พบว่า หลักสำคัญคือ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นการพัฒนาศักยภาพนักเรียนเป็นรายบุคคลโดยตระหนักถึงความแตกต่างและความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนเป็นหลัก โดยการส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีอิสระ มีความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้เรียนควรมีโอกาสในการเลือกเรียนในสิ่งที่ตนเองสนใจไม่ควรถูกจำกัดให้เรียนตามหลักสูตรของรัฐเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้นิยามของการศึกษาที่ดีควรดำรงอยู่เพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีความดีความงามทั้งกายใจ และพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงสังคมในอนาคต ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของอุทิศ สมใจ (2555) ที่ศึกษาการบริหารจัดการการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษา จังหวัดขอนแก่น พหุกรณีศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ด้านรูปแบบการจัดการกิจกรรม

การเรียนรู้ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญหาและแนวการจัดการศึกษานอกระบบ การศึกษาเน้นรูปแบบการเรียนรู้แบบกลุ่ม การคิดแบบวิเคราะห์ร่วมกับผู้ปกครอง ชุมชน และจัดหลักสูตรการพัฒนาด้านจิตใจและทักษะชีวิต ด้านแนวทางการดำเนินงานการบริหารจัดการศึกษาทางเลือก พบว่า ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาต่าง ๆ รับนักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์อย่างทั่วถึง และนำรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกจัดในรูปแบบคู่ขนานกับการศึกษาแบบปกติ ทั้งนี้ควรพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน ธรรมชาติ และศักยภาพของผู้เรียน และควรเน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกันทุกฝ่าย รวมทั้งส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และร่วมพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

ด้านงานพัฒนาชุมชนของโรงเรียนยังสอดคล้องกับแนวคิดการนิยามของ William W. Biddle and Loureide J Biddle (1965) ที่มองว่าการพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการทางสังคมที่มนุษย์สามารถพัฒนาความสามารถของตัวเองให้ดีขึ้นได้ ตลอดจนสามารถควบคุมและสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ถิ่นฐานของตนเองได้ โดยเป็นวิธีการดำเนินการของกลุ่มสมาชิกในชุมชนร่วมกัน ทั้งการตัดสินใจร่วมกัน การลงมือปฏิบัติ และการประเมินผลร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การลงมือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอุบลวรรณ หงส์วิทยากร และ คณะ (2554) ที่ทำการศึกษารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษาทางเลือก ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษาทางเลือก เป็นการเรียนรู้ที่มีหลักการพัฒนาผู้เรียนให้มีหลักคิด “การศึกษาเพื่อชีวิต เพื่อจิตวิญญาณ เพื่อสามัญปัญญา” โดยมีหลักวิชาชีวิต คิดจัดการ สานชุมชน และหลักปฏิบัติ “เรียนรู้อย่างคร่ำครวญ ร่วมมือร่วมใจ ไปสู่นาคต” เพื่อการเรียนรู้โดยมีกระบวนการ “บ่มเพาะ เสาะหา เผลี่ยเหนียว พัฒนา” เพื่อให้ผู้เรียนมีความพร้อม มีความรับผิดชอบ และมีศักยภาพในการส่งเสริมชุมชนด้วยการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้อื่น

นอกจากนี้แนวคิดของผู้ก่อตั้งคุณมิชัย วีระไวทยะ ที่มุ่งหวังให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของทุกคนในชุมชนและเป็นศูนย์กลางพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ยังเป็นรากฐานในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณสมบัติเป็นนักพัฒนาที่สามารถสร้างรายได้จากการทำธุรกิจเพื่อสังคมและแบ่งปันผลกำไรเพื่อพัฒนาชุมชนและสังคมให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษาทางเลือกกับการพัฒนาชุมชนในเชิงปริมาณควบคู่เชิงคุณภาพ (Mixed Methods Research) เพื่อพิสูจน์แนวทางการพัฒนาชุมชนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2562). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. นนทบุรี: บริษัท ธรรมสาร จำกัด.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2551). *ปรัชญาปฏิบัตินิยม: รากฐานปรัชญาการศึกษาในสังคมประชาธิปไตย (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรใจ ลีทองอินทร์. (2559). *การศึกษาทางเลือก*. สารานุกรม ศึกษาศาสตร์ (Encyclopedia of Education), 51, 24-26.
- มิชัย วีระไวทยะ, และ อิสเตอร์ เรโอต์. (2560). *แนวคิดการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนมิชัยพัฒนา*.
- สืบค้นจาก <https://www.trueplookpanya.com/blog/content/57377/-teaartedu-teaart-teagre-->
- โรงเรียนมิชัยพัฒนา. (2564). *โครงการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและรายได้สำหรับผู้สูงอายุโดยร่วมกับนักเรียนและเยาวชน*. บุรีรัมย์: มูลนิธิมิชัย วีระไวทยะและโรงเรียนมิชัยพัฒนา.
- โรงเรียนมิชัยพัฒนา. (2565). *The Bamboo School : Fostering Rural School Entrepreneurs*. บุรีรัมย์: โรงเรียนมิชัยพัฒนา.

- สนธิ เตชานันท์. (2561). *ไผ่นอกกอ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- โสภณ ชัยวัฒนกุลวานิช, และ ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2558). รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(1).
- อุทิศ สมใจ. (2555). *การบริหารจัดการการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษา จังหวัดขอนแก่น พหุกรณีศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- อุบลวรรณ หงส์วิทยากร, และ คณะ. (2554). *การศึกษารูปแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการศึกษาทางเลือก*. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- Christison, C. (2013). The Benefits of Participating in Extracurricular Activities. *Journal of Graduate Studies in Education*, 5 (2), 17-20.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. Toronto: Collier-MacMillan Canada Ltd.
- The Potential by SCB. (2562). *Maiphai Meechai Phatthana School: Every lesson is a life skill..*
Retrieved from https://youtu.be/A3W4dFGoWJw?si=O4VwLaIYTI_i_hIO
- William W. Biddle, and Loureide J Biddle. (1965). *The community development process : the rediscovery of local initiative*. New York: Holt, Rinehart and Winston.